

Με την ευκαιρία της εορτής των Πρωτοκορυφαίων Αποστόλων Πέτρου και Παύλου δράττομαι της ευκαιρίας να αφιερώσω στην όμορφη πόλη του Θερμαϊκού, την προσφυγομάννα Θεσσαλονίκη, η οποία μετά την εισβολή των Τούρκων στην ιδιαίτερή μου πατρίδα Κύπρο και την προσφυγοποίησή μου το 1974 από το θαλασσοφίλητο χωριό μου, τον Άγιο Επίκτητο Κυρηναίας, έγινε η δεύτερη πατρίδα μου για σχεδόν μισό αιώνα.

Εκεί με την σύζυγό μου δημιουργήσαμε την οικογένειά μας, τα παιδιά και τα εγγόνια μας και την μακρά Πανεπιστημιακή σταδιοδρομία μου και αισθάνθηκα τη φιλοξενία αυτής της μαγικής πόλης και την εκτίμηση των ανθρώπων της.

Σήμερα, λοιπόν, της αφιερώνω τούτη τη μελέτη μου: «Ο Απόστολος Παύλος και η Θεσσαλονίκη», ως ελάχιστο δείγμα της αγάπης και του χρέους μου.

Καθηγητής Χρήστος Κ. Οικονόμου

τ. Πρόεδρος και Κοσμήτορας της Θεολογικής Σχολής Θεσσαλονίκης
Πρόεδρος του Τμήματος Θεολογίας του Πανεπιστημίου Λευκωσίας

Ο Απόστολος Παύλος και η Θεσσαλονίκη

Το γενικότερο σχέδιο των Πράξεων στηρίζεται σε μια τετραμερής διαίρεση που έχει θεολογικά, φιλολογικά, ιστορικά και γεωγραφικά κριτήρια που παρατίθενται στο κείμενο. Όσοι ερευνητές ακολουθού αυτή τη διαίρεση στηρίζονται στη βασική εξαγγελία του αναστημένου Χριστού, την οποία καταγράφει ο συγγραφέας των Πράξεων στο στίχο Πραξ. 1,8 «αλλά λήμψεσθε δύναμιν επελθόντος του Αγίου Πνεύματος εφ' υμάς και έσεσθέ μου μάρτυρες εν τε Ιερουσαλήμ και εν πάση τη Ιουδαία και Σαμαρεία και έως εσχάτου της γης». Αυτή η προγραμματική εξαγγελία του Ιησού πάνω στην οποία ο συγγραφέας στηρίζει το σχέδιο των Πράξεων, αποτελεί το ερμηνευτικό κλειδί και τον οδηγό για μια σωστή ιστορικοθεολογική προσέγγιση του δεύτερου λόγου που συνέγραψε ο ευαγγελιστής Λουκάς.

Η δεύτερη αποστολική περιοδεία του Παύλου περιλαμβάνει τις διηγήσεις των Πραξ. 15,36-18,22, δηλ. την αναχώρηση του αποστόλου από την Αντιόχεια, την επίσκεψη των Φιλίππων, της Αμφιπόλεως, της Απολλωνίας, της Θεσσαλονίκης, της Βέροιας, των Αθηνών, της Κορίνθου και επιστροφή πάλι στο ιεραποστολικό του κέντρο την Αντιόχεια. Ανάμεσα στα γεγονότα που διηγείται ο Λουκάς περιλαμβάνεται και η επίσκεψη του Παύλου και των

συνοδών του στη Θεσσαλονίκη και η ίδρυση της πρώτης χριστιανικής κοινότητας της πόλεως.

Η περικοπή που διηγείται τις σχετικές πληροφορίες είναι Πράξ. 17,1-10.

1. Η πορεία του Παύλου προς τη Θεσσαλονίκη

17,1. *Διοδεύσαντες δὲ τὴν Ἀμφίπολιν καὶ Ἀπολλωνίαν ἦλθον εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου ἦν ἡ συναγωγή τῶν Ἰουδαίων.*

Τα προβλήματα που μπορούν να τεθούν στον παρόντα στίχο είναι βασικά τα εξής: α) Ποιοι συνόδευσαν τον Παύλο από τους Φιλίππους στη Θεσσαλονίκη. β) Στην Αμφίπολη και την Απολλωνία έκανε η ιεραποστολική ομάδα σταθμό, όπου ανέπτυξε ο Παύλος το ευαγγέλιο ή απλά πέρασαν από τις πόλεις αυτές χωρίς καμιά διακοπή και χωρίς κανένα σταθμό. γ) Ποια πορεία ακολούθησαν από τους Φιλίππους για να φθάσουν Θεσσαλονίκη και κυρίως από ποια Πύλη μπήκαν στην πόλη. δ) Η συναγωγή της Θεσσαλονίκης ήταν το κέντρο λατρείας τῶν Ἰουδαίων ὅλης τῆς Μακεδονίας ή εξυπηρετούσε τις ανάγκες κυρίως της μεγαλουπόλεως.

α) Ως προς το πρώτο ερώτημα· εκ πρώτης όψεως, από τις πληροφορίες των Πράξεων 16,16-40 φαίνεται ότι την ιεραποστολική ομάδα αποτελούσαν ο Παύλος και ο Σίλας. Όμως η ιεραποστολική ομάδα αποτελείτο από τον Παύλο και τον Σίλα (Πράξ. 15,40), τον Τιμόθεο (Πράξ. 16,1-3) και τον Λουκά (Πράξ. 16,10). Στο περιστατικό της θεραπείας της κοπέλας που είχε μαντικό πνεύμα φαίνεται ότι ήσαν παρόντες ο Παύλος και ο Σίλας, γιατί αυτούς μόνο συνέλαβαν. Τους οδήγησαν στην αγορά, τους παρουσίασαν στις αρχές, τους ράβδισαν και τους έκλεισαν στη φυλακή (Πράξ. 16,1-24). Στη συνέχεια, μετά τη μεταστροφή του δεσμοφύλακα από το κήρυγμα του Παύλου και του Σίλα (Πράξ. 16,25-34), αυτούς τους δύο ιεραπόστολους αποφυλάκισαν και τους παρακάλεσαν να φύγουν από την πόλη (Πράξ. 16,39). Σύμφωνα με την πληροφορία του κειμένου, αυτοί οι δύο ιεραπόστολοι, αφού βγήκαν από την φυλακή πήγαν στο σπίτι της Λυδίας, είδαν τους αδελφούς της πρώτης χριστιανικής κοινότητας των Φιλιππων, τους ενθάρρυναν και αναχώρησαν·

«ἐξελθόντες δὲ ἐκ τῆς φυλακῆς εἰσῆλθον πρὸς τὴν Λυδίαν, καὶ ἰδόντες τοὺς ἀδελφοὺς παρεκάλεσαν αὐτοὺς καὶ ἐξῆλθον» (Πράξ. 16,40)¹.

Ο Λουκάς συνδέει με μεγάλη ευστοχία το στίχο Πράξ. 16,40 με το στίχο Πράξ. 17,1. Το «ἐξῆλθον», που δηλώνει αναχώρηση από τους Φιλίππους, συνδέεται άμεσα με το «διοδεύσαντες... ἦλθον εἰς Θεσσαλονίκην». Αυτοί που αναχώρησαν από τους Φιλίππους πέρασαν από την Αμφίπολη και την Απολλωνίαν και έφθασαν στη Θεσσαλονίκη. το κείμενο σύμφωνα με τα συμφραζόμενα και τη σύνταξή του αφήνει να νοηθεί ότι την ιεραποστολική ομάδα αποτελούσαν ο Παύλος και ο Σίλας. Εξάλλου αυτό δηλώνεται σαφώς και στη σχετική διήγηση. Όσοι από τους ακροατές του κηρύγματος πείσθηκαν, «προσεκληρώθησαν τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σίλᾳ» (Πράξ. 17,4). Αλλά και στη συνέχεια αυτοί που φυγαδεύτηκαν από τη Θεσσαλονίκη για τη Βέροια ήσαν ο Παύλος και ο Σίλας (Πράξ. 17,10). Όπως στην περίπτωση των Φιλίππων αυτοί που ἐξῆλθον ήσαν ο Παύλος και ο Σίλας, έτσι και εδώ συνεχίζει ο συγγραφέας των Πράξεων να αναφέρει μόνον αυτά τα δύο πρόσωπα και να παραλείπει τον Τιμόθεο και τον Λουκά που συναποτελούσαν αρχικά την ιεραποστολική ομάδα των Φιλίππων.

Ωστόσο στη διήγηση για την ιεραποστολή του Παύλου στη Βέροια, άμεσα μετά τη Θεσσαλονίκη, ο συγγραφέας των Πράξεων εμφανίζει στο προσκήνιο και πάλι τον Τιμόθεο².

Από την άλλη πλευρά ο Παύλος στην Α' Θεσσαλονικεῖς θέλει να δείξει το άμέριστο ενδιαφέρον του στη νεοσύστατη χριστιανική κοινότητα της πρωτεύουσας της Μακεδονίας. Γι' αυτό υπογραμμίζει την άμεση αποστολή του Τιμοθέου στην Θεσσαλονίκη: «Διὸ μηκέτι στέγοντες εὐδοκήσαμεν καταλειφθῆναι ἐν Ἀθήναις μόνοι, καὶ ἐπέμψαμεν Τιμόθεον, τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ διάκονον τοῦ Θεοῦ καὶ συνεργὸν ἡμῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ στηρίξαι ὑμᾶς καὶ παρακαλέσαι ὑμᾶς περὶ τῆς πίστεως ὑμῶν» (Α' Θεσ. 3,1-2). Επομένως, αυτοί που «ἐξῆλθον» αναχώρησαν από τους Φιλίππους και πέρασαν από την Αμφίπολη και την Απολλωνία, οι «διοδεύσαντες» ήσαν ο Παύλος με τον Σίλα και κατά πάσαν πιθανότητα ο Τιμόθεος.

¹ Εύστοχα επισημαίνει ο E. Haenchen, *The Acts of the Apostles, A Commentary*, σελ. 499, ότι οι αρχές συνόδευσαν τους αποστόλους έξω από τις φυλακές. Όμως η αναχώρηση από το σπίτι της Λυδίας δηλώνει αναχώρηση από τη σύναξη των Φιλίππων.

² Ο συγγραφέας των Πράξεων μνημονεύει μόνο τα πρόσωπα που τον ενδιαφέρουν για τη διήγηση, γι' αυτό παρέλειψε να χρησιμοποιήσει το όνομα του Τιμοθέου στη διήγηση της Θεσσαλονίκης βλ. E. Haenchen, *The Acts of the Apostles*, σελ. 499.

β) Για το δεύτερο ερώτημα που θέσαμε παραπάνω, αν οι ιεραπόστολοι έκαναν σταθμό στην Αμφίπολη και την Απολλωνία, όπου και ανέπτυξε ο Παύλος το ευαγγέλιο του ή απλά πέρασαν από τις πόλεις αυτές χωρίς καμιά διακοπή και χωρίς κανένα σταθμό, οι απόψεις των ερευνητών διίστανται.

Η μετοχή «διοδεύσαντες» του στίχου 17,1 παράγεται από το ρήμα *διοδεύω*, που σημαίνει διέρχομαι δια μέσου κάποιας πόλεως με μικρή ή χωρίς διακοπή. Στην περίπτωση του στίχου μας οι ερευνητές³, οι οποίοι υποστηρίζουν τη μικρή διακοπή στην Αμφίπολη και την Απολλωνία επικαλούνται τη χρήση του ρήματος «διοδεύω» από το Λκ. 8,14. Εκεί δηλώνεται ότι ο Ιησούς περιόδευε από πόλη σε πόλη και από χωριό σε χωριό κηρύττοντας το μήνυμα της βασιλείας του Θεού. Έτσι και εδώ φαίνεται ότι το «διοδεύω» δείχνει κάποια έστω σύντομη παραμονή του Ιησού στις πόλεις και τα χωριά για τον ευαγγελισμό των κατοίκων⁵.

Οι ίδιοι ερευνητές, για να αποδείξουν κάποια στάση του Παύλου στις πόλεις που πέρασε προς τη Θεσσαλονίκη, υποστηρίζουν ότι και το αντίστοιχο ρήμα «διέρχομαι» στις Πράξεις δηλώνει παραμονή των ιεραποστόλων στα μέρη που περνούσαν.

γ) Το τρίτο ερώτημα αφορά την πορεία που ακολούθησαν ο Παύλος και οι συνοδοί του για να φθάσουν από τους Φιλίππους στην Θεσσαλονίκη. όπως ήδη αναφέραμε ακολούθησαν την Εγνατία οδό (Via Egnatia), η οποία από τη Νεάπολη έφθανε ως το Δυρράχιο, διασχίζοντας τη Μακεδονία. Περνούσε από τους Φιλίππους, την Αμφίπολη, την Απολλωνία, τη Θεσσαλονίκη, την Πέλλα, άφηνε αριστερά τη Βέροια, περνούσε από την Έδεσσα και προχωρούσε προς δυσμάς⁶.

Το πρόβλημα που παραμένει είναι από ποια πύλη της δυτικής Θεσσαλονίκης μπήκε στην πόλη ο Παύλος και οι συνοδοί του· από τη Χρυσή Πύλη (Πύλη Βαρδαρίου), όπου ξεκινούσε η Via Regia (Λεωφόρος Εγνατία) και

³ Βλ. E von Dobschutz, *Die Thessalonicher-Briefe*, 1909 (1974), σελ. 9.

⁴ Ο H. Schurmann, *Das Lukas evangelium*, τόμ. 1, Freiburg 1969, σελ. 445 στο σημείο αυτό βλέπει μια κοινή γραμμή και ένα πρότυπο της ιεραποστολικής τακτικής της αρχέγονης Εκκλησίας, που δόθηκε από τη στάση και την ιεραποστολική τακτική του Ιησού.

⁵ Την προβληματική των παραλλήλων ενεργειών και μεθόδων ιεραποστολικής τακτικής βλ. I. H. Marshall, *The Gospel of Luke. A Commentary on the Greek text*, The Paternoster Press 1979, σελ. 316κ.ξ.

⁶ Περισσότερα για την περιγραφή της Εγνατίας οδού βλ. M. Savignon, «Η γεωγραφική εικόνα της Μακεδονίας», στο *Μακεδονία· 4.000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού*, Γεν. Εποπτεία Μ.Β. Σακελλαρίου, Αθήνα 1982, σελ. 18.

κατέληγε στην Κασανδρεωτική Πύλη (Πύλη Καλαμαριάς) ή από τη Ληταία Πύλη (Γενί-Καπού), όπου ξεκινούσε κάποιος δρόμος στο ύψος της σημερινής οδού Αγ. Δημητρίου και κατέληγε στη νέα Χρυσή Πύλη ή στην Πύλη των Ασωμάτων του ανατολικού τείχους⁷.

δ) Το τελευταίο πρόβλημα που έχουμε να αντιμετωπίσουμε στο στίχο Πράξ. 17,1 είναι η συναγωγή της Θεσσαλονίκης ήταν η μοναδική στις πόλεις της Μακεδονίας που πέρασε ο απόστολος από τους Φιλίππους ως την πρωτεύουσα της Μακεδονίας και σε ποιο μέρος της πόλεως βρισκόταν.

Η γραφή ή συναγωγή δίχασε τους ερευνητές και τους ανάγκασε να υποστηρίξουν δυο διαφορετικές απόψεις. Όσοι δέχονται⁸ το άρθρο πριν από τη συναγωγή υποστηρίζουν ότι «ή συναγωγή» της Θεσσαλονίκης ήταν η μοναδική στις περιοχές που επισκέφθηκε ο Παύλος από τους Φιλίππους, την Αμφίπολη και την Απολλωνία ως την πρωτεύουσα της Μακεδονίας. Όσοι δέχονται⁹ τις

Σύμφωνα με μια προφορική παράδοση ο Παύλος κήρυξε στην συναγωγή των Ιουδαίων που βρισκόταν στο βόρειο μέρος της Θεσσαλονίκης, εκεί που κτίστηκε το παρεκκλήσιο της Ιεράς Μονής Βλατάδων και τιμάται στη μνήμη των αποστόλων Πέτρου και Παύλου¹⁰. Μια άλλη παράδοση θέλει τη συναγωγή κοντά στο ναό του αγίου Γεωργίου (Ροτόντα). Ο M. Cousinery¹¹ υπέδειξε μια τετράγωνη πέτρινη βάση από την οποία μίλησε ο απόστολος Παύλος.

⁷ Βλ. M. Vickers, «Hellenistic Thessaloniki», JHS XCII (1972), 156-170 ιδιαίτερα σελ. 158 και Χαρ. Μπακιρτζή, «Περί του συγκροτήματος της αγοράς της Θεσσαλονίκης», *Αρχαία Μακεδονία, Β' Διεθνές Συμπόσιο IMXA*, Θεσσαλονίκη 1997, σελ. 257-169, ιδιαίτερα σελ. 266-267.

⁸ Βλ. τη σχετική προβληματική στον Th. Zahn, *Die Apostelgeschichte des Lucas*, Leipzig 1912, σελ. 586 εξ.

⁹ Βλ. τη σχετική προβληματική στον E. Haenchen, *The Acts of the Apostles*, σελ. 506.

¹⁰ Πρβλ. Γ. Στογιόγλου, *Η εν Θεσσαλονίκη Πατριαρχική Μονή των Βλατάδων*, Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 28-29. Ο Meinardus, *St. Paul in Greece*, Athens 1992, σελ. 32.

¹¹ M. Cousinery, «Voyage olam la Macedoine, I», στο *Μελέτες για την αρχαία Θεσσαλονίκη*, σελ. 20 εξ.

Ο Γ. Σωτηρίου¹² στηριζόμενος σε διάφορες παραδόσεις υπέδειξε ως πιθανό τόπο την περιοχή του νεκροταφείου της Ευαγγελίστριας. Με την άποψη αυτή συντάσσεται και ο Μ. Σιώτης¹³. Ο Σ. Πελεκίδης στηριζόμενος σε μια ελληνοσαμαριτική επιγραφή του 4^{ου}-5^{ου} αι. μ.Χ., που βρέθηκε κοντά στην Παναγία των Χαλκέων, υπέδειξε ως πιθανή περιοχή, όπου ήταν η συναγωγή, αυτή την τοποθεσία, κοντά στην Εγνατία¹⁴.

Μετά από όλες τις παραπάνω υποθέσεις καταλήγουμε σε κάποια συμπεράσματα. Μπορεί να μην έγινε κατορθωτό να εξακριβωθεί ο τόπος που βρισκόταν η συναγωγή των Ιουδαίων, όμως είναι κοινή συνείδηση όλων των ερευνητών· α) ότι υπήρχε ακμάζουσα ιουδαϊκή κοινότητα στη Θεσσαλονίκη και β) ότι στη συναγωγή της συγκεκριμένης κοινότητας πήγε ο απόστολος των εθνών για να απευθύνει το κήρυγμα του ευαγγελίου προς τους συμπατριώτες του Ιουδαίους.

2. Ο Παύλος στη Θεσσαλονίκη

17,2. Κατὰ δὲ τὸ εἰωθὸς τῷ Παύλῳ εἰσῆλθε πρὸς αὐτοὺς, καὶ ἐπὶ σάββατα τρία διελέγετο αὐτοῖς ἀπὸ τῶν γραφῶν.

Τα προβλήματα που έχουμε να αντιμετωπίσουμε στον παρόντα στίχο είναι βασικά δύο· α) αν η συνήθεια του Παύλου να αρχίζει από την συναγωγή των Ιουδαίων το κήρυγμά του αποτελεί δικό του «εἰωθός» ή αν πρόκειται για καθιερωμένη συνήθεια που επιβλήθηκε από τον ίδιο τον Χριστό και κατ' επέκταση από την εκκλησία και φυσικά τον απόστολο των εθνών και β) αν ο χρόνος που παρέμεινε στη Θεσσαλονίκη ήταν τρία Σάββατα, τρεις εβδομάδες ή περισσότερες.

¹² G. Sotiriou, «Traditions et Legends concernant la predication et les souffrances de l' Apotre paulen Grece», στο *Paulus-Hellas-Oikumene*, (An Ecumenical symposium, Puplished by the student Christian Association of Greece), Athens 1951, σελ. 172, 174.

¹³ Μ. Σιώτου, «Εικόνες από την επίσκεψη του αποστόλου Παύλου εις Θεσσαλονίκην», *Γρηγόριος Παλαμάς* 35 (1953), 221.

¹⁴ Σ. Πελεκίδη, *Πεπραγμένα 9^{ου} Διεθνούς Βυζαντινολογικού Συνεδρίου, Α'*, Αθήνα 1955, σελ. 408.

Είναι σαφές ότι ο Ιησούς σύμφωνα με τη συνήθειά του¹⁵ πήγαινε στις συναγωγές των Ιουδαίων για να κηρύξει το ευαγγέλιο της βασιλείας του Θεού. Αυτή ήταν πάγια ιεραποστολική τακτική του Χριστού, ο οποίος απευθυνόταν πάντοτε προς τους Ιουδαίους¹⁶. Μάλιστα αυτή την προτεραιότητα προς τους Ιουδαίους ενέπνευσε και προς τους μαθητές του τους οποίους όταν για πρώτη φορά απέστειλε να κηρύξουν μετά την εκλογή τους, τους έδωσε σαφείς οδηγίες για την ιεραποστολή. Τους προέτρεπε να μην πάνε σε περιοχή που κατοικούσαν ειδωλολάτρες και να μη μπουν σε πόλη Σαμαρειτών, αλλά να προτιμήσουν να πάνε στους πλανεμένους Ισραηλίτες· «εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθῃτε· πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ». (Μτθ. 10,5-6 πρβλ Μρκ. 6,7-13, Λκ. 9,1-6)¹⁷.

Με αυτά τα θεολογικά δεδομένα φαίνεται ότι ο Παύλος στη Θεσσαλονίκη εφαρμόζει με ακρίβεια, ως αληθινός μαθητής του Ιησού, τις εντολές και την ιεραποστολική τακτική που εφήρμοσε ο διδάσκαλος και οι μαθητές του. Πραγματικά η συνήθεια αυτή να ξεκινά το κήρυγμά του από τις συναγωγές των Ιουδαίων, αποτελεί παράδοση που ξεκινά από τον Ιησού, συνεχίζει στους μαθητές και καθιερώνεται στη ζωή της αρχέγονης Εκκλησίας. Ο Παύλος είναι συνεχιστής αυτής της παραδόσεως και από αυτή την άποψη η γραφή του κώδικα D αποδίδει την πραγματικότητα· ο απόστολος κατά το ειωθός του Ιησού και των αποστόλων «εἰσῆλθε πρὸς αὐτούς».

Γι' αυτό και ο Παύλος ανέλαβε στη Θεσσαλονίκη το κήρυγμα, που ήταν βασισμένο στις Γραφές των Ιουδαίων· «καὶ ἐπὶ σάββατα τρία διελέγετο αὐτοῖς ἀπὸ τῶν γραφῶν»¹⁸.

¹⁵ Ο Λουκάς τονίζει στο ευαγγέλιό τη συνήθεια του Ιησού να κηρύττει στις συναγωγές· «καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ναζαρέτ, οὗ ἦν τεθραμμένος, καὶ εἰσῆλθε κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ἀνέστη ἀναγνῶναι» (Λκ. 4,16).

¹⁶ Τη σύγχρονη προβληματική για τον εθνικό ή οικουμενικό χαρακτήρα της αποστολής του Ιησού και των μαθητών του βλ. Χρ. Κ. Οικονόμου, *Οι απαρχές της οικουμενικότητας της Εκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1997, σελ. 61 εξ.

¹⁷ Σχόλια στο στίχο βλ. W.D. Davies and D.C. Allison, *A critical and Exegetical Commentary on the Gospel according to Saint Matthew*, τομ. 2, Edinburgh 1991 και D. Hill, *The Gospel of Matthew*, London 1978.

¹⁸ Την διαδικασία αναφέρει ο Λουκάς στις Πράξεις κατά την επίσκεψη του Παύλου στη συναγωγή της Αντιόχειας της Πισιδίας· «Παρεγένοντο εἰς Ἀντιόχειαν τῆς Πισιδίας, καὶ εἰσελθόντες εἰς τὴν συναγωγὴν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων ἐκάθισαν. μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ

Ωστόσο είναι γεγονός πως η αναφορά των Πράξεων ότι ο Παύλος παρέμεινε στη Θεσσαλονίκη τρία Σάββατα, αυτά που πήγε στη συναγωγή και συζητούσε με τους Ιουδαίους, αμφισβητήθηκε από τους ερμηνευτές, γιατί έρχεται σε σύγκρουση με τις πληροφορίες των Α' και Β' Θεσσαλονικείς και Φιλιππησίους, όπου φαίνεται μεγαλύτερο χρονικό διάστημα¹⁹.

Η πληροφορία του στίχου 17,2, «ἐπὶ σάββατα τρία», δηλώνει την επίσκεψη του Παύλου στη συναγωγή των Ιουδαίων της Θεσσαλονίκης για τρία συνεχή Σάββατα²⁰.

Τα βασικά επιχειρήματα των ερευνητών για την ύπαρξη αντιθέσεων μεταξύ των Πράξεων και των Επιστολών του Παύλου, ως προς τον χρόνο παραμονής του Παύλου στη Θεσσαλονίκη, μπορούν να συνοψιστούν στα παρακάτω: α) Η Α' Θεσσαλονικείς φαίνεται να υπαινίσσεται πολύ μεγαλύτερο χρόνο παραμονής προκειμένου να δικαιολογήσει τη μεγάλη πρόοδο των Θεσσαλονικέων στη νέα πίστη. Συγκεκριμένα οι αναφορές της Α' Θεσ. 1,3-8 δείχνουν τον ενθουσιασμό του Παύλου για την πίστη και την έμπρακτη αγάπη τους, που τους έκαναν υπόδειγμα στους πιστούς της Μακεδονίας (1,7). Από αυτούς διαδόθηκε ο λόγος του Θεού όχι μόνο στη Μακεδονία αλλά και στη Αχαΐα (1,8). β) Η σχέση εμπιστοσύνης που δημιουργήθηκε ανάμεσα στον Παύλο και τους Θεσσαλονικείς (Α' Θεσ. 2,9-12. 17.19), χρειαζόταν περισσότερο χρόνο από τα τρία Σάββατα για να αναπτυχθεί. γ) Η αναφορά του αποστόλου στην προσωπική του εργασία (Α' Θεσ. 2,9, Β' Θεσ. 3, 7-12) προϋποθέτει μακρό χρονικό διάστημα. δ) Τέλος, η σημαντική πληροφορία της προς Φιλιππησίους 4,16 για αποστολή βοήθειας από την εκκλησία των Φιλίππων στον Παύλο που βρισκόταν στη Θεσσαλονίκη, προϋποθέτει και πάλι αρκετό χρόνο, που αναμφίβολα υπερβαίνει τα τρία Σάββατα.

νόμον καὶ τῶν προφητῶν ἀπέστειλαν οἱ ἀρχισυνάγωγοι πρὸς αὐτοὺς λέγοντες· ἄνδρες ἀδελφοί, εἰ ἔστι λόγος ἐν ὑμῖν παρακλήσεως πρὸς τὸν λαόν, λέγετε. ἀναστὰς δὲ Παῦλος καὶ κατασείσας τῇ χειρὶ εἶπεν» (Πράξ. 13,14-16).

¹⁹ Όπως τονίζει ο H. Conzelmann, *Acts of the Apostles*, σελ. 135, η βραχύτητα της παραμονής του Παύλου στη Θεσσαλονίκη δεν ταιριάζει με τις πληροφορίες της Α' Θεσσαλονικείς και Φιλ. 4,9.

²⁰ Την άποψη ότι ο Παύλος παρέμεινε μόνο τρεις εβδομάδες στη Θεσσαλονίκη υποστήριξαν οι E. Schurer, «Die siebentägige Woche», ZNW 6 (1906), 1 εξ. E. Preuschen, *Die Apostlegeschichte*, Tübingen 1913, σελ. 105. Th. Zahn, *Die Apostlegeschichte des Lucas*, τόμ 2, Leipzig 1921, σελ.587. Ο τελευταίος μάλιστα υποστηρίζει ότι ο Παύλος τα βράδια εργαζόταν (Α' Θεσ. 2,9), γιατί την ημέρα δίδασκε στη συναγωγή.

Με βάση τα όσα αναφέραμε παραπάνω πιστεύουμε ότι ο χρόνος της παραμονής του Παύλου στη Θεσσαλονίκη μπορεί να ήταν μεγαλύτερος από τρία Σάββατα²¹, τρεις εβδομάδες. Όμως το κείμενο του στίχου μας αναφέρεται σαφώς στα τρία συνεχή Σάββατα που ο απόστολος συζητούσε με τους Ιουδαίους της πόλεως, οι οποίοι συναθροίζοντας στη συναγωγή.

3. Το κήρυγμα του αποστόλου και τα αποτελέσματά του (17,3-4)

Η ενότητα αυτή αποτελεί ουσιαστικά το κεντρικό σημείο της διηγήσεως. Περιλαμβάνει το κήρυγμα του Παύλου στη συναγωγή των Ιουδαίων και τη συγκρότηση της πρώτης χριστιανικής κοινότητας της Θεσσαλονίκης. Από τη σύνθεση της τοπικής εκκλησίας μπορούμε στη συνέχεια να ξεκινήσουμε για να μελετήσουμε τα προβλήματα που θα προκύψουν από τη στάση της ιουδαϊκής κοινότητας των Ελλήνων, των εθνικών, απέναντι στη διδασκαλία και το πρόσωπο του αποστόλου.

17. ³διανοίγων καὶ παρατιθέμενος ὅτι τὸν Χριστὸν ἔδει παθεῖν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν, καὶ ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός, Ἰησοῦς ὃν ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν. ⁴καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ἐπείσθησαν καὶ προσεκληρώθησαν τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σίλᾳ, τῶν τε σεβομένων Ἑλλήνων πολὺ πλῆθος γυναικῶν τε τῶν πρώτων οὐκ ὀλίγαι.

3. Διανοίγων καὶ παρατιθέμενος ὅτι τὸν Χριστὸν ἔδει παθεῖν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν, καὶ ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός, [ὁ] Ἰησοῦς ὃν ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν.

Το ρήμα διανοίγω στο στίχο 17,3 σημαίνει ερμηνεύω, αναπτύσσω τις Γραφές κάνω σαφές το μήνυμα των συγγραφέων. Παρέθετε ο Παύλος χωρία για να κάνει πιστευτό τον λόγο προς τους ακροατές του. Το κήρυγμα του Παύλου στη συναγωγή των Ιουδαίων, όπως συνοψίζεται στο στίχο μας, έχει τρεις βασικούς άξονες· α) ο Μεσσίας θα πάθει, β) θα αναστηθεί από τους νεκρούς, ώστε να εκπληρωθούν οι προφητείες και γ) αυτός ο Μεσσίας

²¹ Πρβλ. Ιω. Δ. Καραβιδοπούλου, «Απόστολου Παύλου Α' και Β' προς Θεσσαλονικείς επιστολές: Οι απαρχές της χριστιανικής γραμματείας», στο *Μελέτες ερμηνείας και θεολογίας της Καινής Διαθήκης*, ΒΒ7, Θεσσαλονίκη 1990, σελ. 285.

Χριστός είναι ο ιστορικός Ιησούς που κηρύσσει ο απόστολος στη Θεσσαλονίκη.

Το πρόβλημα στην προκείμενη περίπτωση είναι ποια μεσσιανική αντίληψη πρέσβευαν οι Ιουδαίοι της εποχής του Παύλου και αν οι αποδείξεις που παρουσίαζε ο απόστολος από τις Γραφές έπειθαν τους ακροατές του ή δημιουργούσαν μεγαλύτερη σύγχυση και αντίθεση.

Στις μεσσιανικές αντιλήψεις των Ιουδαίων της εποχής του Χριστού επικρατούσε μια ρευστότητα. Γι' αυτό οι ερευνητές διακρίνουν την ύπαρξη δύο τάσεων· η μια ανέμενε τον Μεσσία ως στρατάρχη και θριαμβευτή, ενώ η δεύτερη ως ταπεινό και παθητό²². Εξάλλου και από τα κείμενα της εποχής, Κ.Δ., απόκρυφες Αποκαλύψεις και Ραββινική εξήγηση της Π.Δ., φαίνεται ότι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του αναμενόμενου Μεσσία ήσαν τρία· α) Ο Μεσσίας είναι ο απεσταλμένος από τον Θεό σωτήρας του λαού. Την σωτηρία μερικοί αντιλαμβάνονταν ως απαλλαγή από την αμαρτία. Στο σύνολό τους όμως πίστευαν στην εθνική σωτηρία. Ιδιαίτερα οι απόκρυφες Αποκαλύψεις, τόνιζαν τον εθνικοπολιτικό χαρακτήρα του Μεσσία, αλλά με αυτή την προοπτική κατανοούσε ο λαός, την εποχή του Χριστού και τις παλαιότερες προφητείες. Ο Μεσσίας θα ήταν το πρότυπο του θεοκρατικού βασιλιά. β) Η εποχή του Μεσσία θα ήταν η περίοδος της εκπληρώσεως όλων των πόθων και ελπίδων των Ιουδαίων. γ) Ο Μεσσίας θα κυριαρχούσε σ' όλους τους βασιλείς και τα έθνη της γης²³.

Η ταύτιση του Χριστού με τον Ιησού στο στίχο μας σημαίνει ότι ο Παύλος²⁴ ταυτίζει τον ιστορικό Ιησού με τον Μεσσία και όχι κάποιο Χριστό που είναι έξω από την ιστορική πραγματικότητα. Με την αναφορά στο όνομα του Ιησού, ο Παύλος έχει σκοπό να κάνει σαφές το γεγονός ότι αυτός που γεννήθηκε στη Βηθλεέμ καλείται Ιησούς και είναι ο Χριστός. Στο πρόσωπο του έχουμε την εκπλήρωση της μακροχρόνιας ελπίδας του Ισραηλιτικού λαού για τον Μεσσία ως λυτρωτή και σωτήρα του κόσμου.

4. Μεταστροφή των πρώτων Χριστιανών της Θεσσαλονίκης

²² Τη σύγχρονη προβληματική για τις μεσσιανικές αντιλήψεις των Ιουδαίων βλ. Σ. Χρ. Αγουρίδη, *Η ιουδαϊκή εσχατολογία των χρόνων της Καινής Διαθήκης* (Κριτική των νεωτέρων επί του θέματος θεωριών), Αθήναι 1956, σελ. 11 εξ.

²³ Σ. Χρ. Αγουρίδη, *Οπ. παρ.*, σελ. 63.

²⁴ Περισσότερα για τον Χριστό στην Π.Δ. κατά τον Παύλο βλ. Α.Τ. Hanson, *Jesus Christ in the Old Testament*, London 1965, σελ. 10 εξ.

4. Καί τινες ἐξ αὐτῶν ἐπείσθησαν καὶ προσεκληρώθησαν τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σίλῳ, τῶν τε σεβομένων Ἑλλήνων πολὺ πλῆθος γυναικῶν τε τῶν πρώτων οὐκ ὀλίγαι.

Ο Παῦλος το κήρυγμά του στη συναγωγή της Θεσσαλονίκης το απηύθυνε στους Ιουδαίους κατοίκους της πόλεως, εφαρμόζοντας την εντολή του Ιησού, η οποία στη συνέχεια είχε γίνει πάγια προσωπική του συνήθεια· απευθυνόταν πρώτα στους συμπατριώτες του για τους οποίους, όπως φαίνεται και από τις επιστολές του είχε ιδιαίτερη αγωνία (Ρωμ. κεφ. 9-11) και στη συνέχεια στρεφόταν προς τους εθνικούς.

Έτσι και στη συγκεκριμένη περίπτωση της Θεσσαλονίκης μετά το κήρυγμα των τριών Σαββάτων που έκανε στη συναγωγή, τα αποτελέσματα από πλευράς μεταστροφής Ιουδαίων στον Χριστιανισμό ήσαν περιορισμένα· «καί τινες ἐξ αὐτῶν ἐπείσθησαν». Από την πλευρά όμως των σεβομένων Ἑλλήνων, δηλ. αὐτῶν που ήσαν προσήλυτοι, πίστεψε πλήθος πολύ και από τις γυναίκες που είχαν επιρροή στην κοινωνία πίστεψαν αρκετές. Όπως ήδη αναφέραμε ο κώδικας D και ο Clark παρουσιάζουν τέσσερις κατηγορίες ακροατῶν· τους Ιουδαίους, από τους οποίους ελάχιστοι πείσθηκαν, τους σεβομένους, από την τάξη των οποίων μεταστράφηκαν πολλοί, τους Έλληνες που και απ' αυτούς μεταστράφηκε πλήθος πολύ και από τις γυναίκες των πρώτων πολιτῶν αρκετές.

Ο Λουκάς βάζει στην αρχή του στίχου εύστοχα «καί τινες ἐξ αὐτῶν», σε αντίθεση με το «πλήθος πολὺ» των σεβομένων Ἑλλήνων, για να δείξει ότι η απήχηση που είχε το κήρυγμα του Παύλου στη Θεσσαλονίκη ήταν μεγαλύτερη στους εξ εθνῶν παρά στους Ιουδαίους κατοίκους της πόλεως.

Οι «σεβόμενοι Ἕλληνες» ανήκαν στην κατηγορία των προσηλύτων²⁵. Οι Ιουδαίοι από την εποχή της αιχμαλωσίας ήρθαν σε επικοινωνία με τα έθνη και ιδιαίτερα με τους Έλληνες. Τότε μέσα από τις συναγωγές τους²⁶, που ήσαν διασκορπισμένες σ' όλη την περιοχή της Μεσογείου, ερχόντουσαν σε επικοινωνία με τους εθνικούς, οι οποίοι απέκτησαν γνώση της Π.Δ. κυρίως

²⁵ Περισσότερα για το θέμα των προσηλύτων βλ. Ιω. Φιλιππίδου, *Ιστορία της εποχής της Καινής Διαθήκης*, σελ. 465 εξ. Ε. Ferguson, *Backgrounds of Early Christianity*, σελ. 512 εξ., όπου και σχετική βιβλιογραφία.

²⁶ Βλ. την ανάλυση του Ιω. Α. Γαλάνη, «Η συμβολή των συναγωγών της ιουδαϊκής διασποράς στη διάδοση του χριστιανισμού στον εθνικό κόσμο», στο *Καιρός*, Αφιέρωμα στον καθηγητή Δ. Αθ. Δοϊκο, *ΕΕΘΣΠΘ*, τμήματος Θεολογίας, 4 (1994) 125-148.

με τη μετάφραση των Ο'. Έτσι δημιουργήθηκε η απαραίτητη προπαίδεια, ώστε να κατανοούν βασικές ιουδαϊκές διδασκαλίες.

Επομένως η μαρτυρία των Πράξεων περί «*γυναικῶν τῶν πρώτων*» ανταποκρίνεται στο γενικότερο κοινωνικό και θεολογικό κλίμα της πόλεως²⁷, οπότε οι μαρτυρίες του Λουκά προέρχονται από αυθεντικές πηγές που είχαν ιδίαν αντίληψη των γεγονότων τα οποία συνέβησαν στην πόλη.

Ανάμεσα σ' αυτούς που παρακολούθησαν το κήρυγμα του Παύλου στη Θεσσαλονίκη και μετεστράφηκαν στον Χριστιανισμό είναι ο Ιάσωνας, ο Αρίσταρχος και ο Σεκούνδος.

5. Η εξέγερση των Ιουδαίων κατά του Παύλου

5. *Ζηλώσαντες δὲ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ προσλαβόμενοι τῶν ἀγοραίων τινὰς ἄνδρας πονηροὺς καὶ ὀχλοποιήσαντες ἐθορύβουν τὴν πόλιν, ἐπιστάντες τε τῇ οἰκίᾳ Ἰάσονος ἐζήτουν αὐτοὺς ἀγαγεῖν εἰς τὸν δῆμον.*

Η συγκρότηση της πρώτης χριστιανικής κοινότητας της Θεσσαλονίκης είναι γεγονός. Στους κόλπους της συμπεριελάμβανε μερικούς Ιουδαίους, ένα πλήθος «*σεβομένων Ἑλλήνων*», οι οποίοι ἦσαν προσήλυτοι και συχνάζαν στη συναγωγή της πόλεως για να καλύψουν τις πνευματικές τους αναζητήσεις και παράλληλα πολλές γυναίκες εθνικές που είχαν επιρροή στην κοινωνία της πόλεως.

Η ζήλεια των Ιουδαίων της Θεσσαλονίκης, όπως και σε άλλες περιπτώσεις (Πράξ. 13,45), οφειλόταν στο γεγονός ότι ο Παύλος μίλησε για τη δυνατότητα της σωτηρίας των εθνικών. Ακόμη και σε ένα άλλο γεγονός. Επειδή θεωρούσαν τους σεβόμενους τον Θεόν ως Ιουδαίους κατά το ἥμισυ και έβλεπαν ότι ο Παύλος προσπαθούσε να τους προσελκύσει στη νέα πίστη, γι' αυτό ζήλεψαν και κήρυξαν διωγμό εναντίον του αποστόλου και των συνοδών του.

Όπως είδαμε τα αποτελέσματα από το κήρυγμα του Παύλου στη συναγωγή της Θεσσαλονίκης ἦσαν ικανοποιητικά, αλλά δε μπορεί να ισχυριστεί κανείς ότι η μεταστροφή ενός αριθμού προσώπων μπορούσε να

²⁷ Η παρουσία των γυναικών αυτών στη συναγωγή δείχνει και την ενεργό συμμετοχή τους στη λατρεία όσο και στην ιουδαϊκή κοινότητα της Θεσσαλονίκης, ακόμη και σε επίπεδο ηγετικό βλ. B.J. Brooten, *Women Leaders in the ancient Synagogue*, Chico, California 1982, σελ. 140.

αλλάξει την πνευματική και κοινωνική ισορροπία των πραγμάτων. Φαίνεται όμως, πως η δράση του αποστόλου και των συνοδών του στο σπίτι του Ιάσονα είχε λαμπρές επιτυχίες πράγμα που θορύβησε τους άρχοντες της ιουδαϊκής κοινότητας της πόλεως. Η αντιμετώπιση του Χριστιανισμού από τους ίδιους τους Ιουδαίους και τους Ρωμαίους ως μιας ιουδαϊκής αιρέσεως, δεν άφηνε πολλά περιθώρια προβολής της νέας θρησκείας ως ελεύθερης και αυτόνομης.

6α. μὴ εὐρόντες δὲ αὐτοὺς ἔσυρον τὸν Ἰάσονα καὶ τινὰς ἀδελφοὺς ἐπὶ τοὺς πολιτάρχας, βοῶντες ὅτι

Από το στίχο αυτό φαίνεται ότι ο Παύλος και οι συνοδοί του ειδοποιήθηκαν εγκαίρως για τις ταραχές που ξέσπασαν στην πόλη από τους Ιουδαίους και τους αγοραίους άνδρες και κατόρθωσαν να απομακρυνθούν από τη Θεσσαλονίκη. Όπως αναφέρει ο στίχος 17,10 μόλις νύχτωσε οι χριστιανοί φυγάδευσαν τον Παύλο και τον Σίλα στη Βέροια. Ασφαλώς δεν πρόκειται για κάποια αιφνίδια εξέγερση των Ιουδαίων την οποία αγνοούσε ή δεν περίμενε ο απόστολος. Προφανώς τα δείγματα της επιθετικότητας φανερώθηκαν κατά τα τρία Σάββατα στο κήρυγμα του Παύλου. Η αποκοπή του από τη συναγωγή έδειχνε ότι βρισκόταν υπό στενή παρακολούθηση από τους ανθρώπους των αρχόντων της ιουδαϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης²⁸.

Αφού οι εξεγερμένοι Ιουδαίοι και εθνικοί δεν βρήκαν τον Παύλο και τον Σίλα έσυραν τον Ιάσονα και μερικούς άλλους χριστιανούς μπροστά στους πολιτάρχες, τους άρχοντες της πόλεως, με συγκεκριμένες κατηγορίες εναντίον τους. Είναι φανερό ότι πρόκειται για παρωδία δίκης, αφού αντί για

²⁸ Ο Μ. Σιώτης, «Ο πολιτικός χαρακτήρ των αντιπάλων του Αποστόλου Παύλου», ΔΒΜ 5 (1977/78), 136-177 ιδιαίτερα στη σελ. 166, υποστηρίζει ότι το όλο έργο της εξεγέρσεως του όχλου και της εκδιώξεως του Παύλου και των συνοδών του στη Θεσσαλονίκη πραγματοποιήθηκε από τον εθνικόν φανατισμό της τάξεως των Φαρισαίων και των Ζηλωτών με τη συνεργασία των πρακτόρων της ιουδαϊκής προπαγάνδας· «Υπό τούτων φαίνεται εκδιώχθη ο Παύλος πάλιν εις Θεσσαλονίκην, αφού προηγουμένως εδίδαξεν εκεί το ευαγγέλιον του Χριστού επί τρία Σάββατα (Πράξ. 17,2). Πρόκειται περί χρόνου, απαιτούμενου δια την επικοινωνίαν του κέντρου προπαγάνδας μετά των εν Θεσσαλονίκη πρακτόρων αυτής». Για την οργανωμένη προπαγάνδα των Εβραίων κάνει λόγο και ο F.J. Foakes-Jackson, *The Acts of the Apostles*, London 1960, σελ. 160.

τους πραγματικούς ενόχους, που ήταν οι ιεραπόστολοι, κατηγορούνται κάποιοι χριστιανοί που βρέθηκαν τυχαία στο σπίτι του Ιάσονα. Σύμφωνα με τη σκηνή αυτή βγαίνει αβίαστα το συμπέρασμα ότι η ομάδα των ιεραποστόλων φιλοξενείτο στο αρχοντικό σπίτι του Ιάσονα, ενώ παράλληλα φαίνεται πως στο ίδιο μέρος σύχναζαν και οι χριστιανοί που μεταστράφηκαν στην νέα πίστη με το κήρυγμα του Παύλου στη Θεσσαλονίκη.

Οι πολιτάρχες είχαν μεγάλη δικαιοδοσία· ήταν οι ανώτατοι υπάλληλοι των πόλεων, με διοικητική, δικαστική και αστυνομική δικαιοδοσία. Συγκαλούσαν και προήδρευαν στη βουλή, ενώ στην εκκλησία του δήμου εισήγαγαν τα προβουλεύματα της βουλής και παράλληλα αναλάμβαναν την εφαρμογή των αποφάσεων και εντολών της, ως υπεύθυνοι άρχοντες. Η θητεία των πολιταρχών διαρκούσε ένα χρόνο, όμως μπορούσε να έχουν επαναλαμβανόμενη θητεία. Η ονομασία των πολιταρχών στη Μακεδονία ήταν τίτλος που δινόταν σε μη Ρωμαίους άρχοντες μιας πόλεως²⁹.

6. Κατηγορίες κατά του Παύλου

17. οί τὴν οἰκουμένην ἀναστατώσαντες οὗτοι καὶ ἐνθάδε πάρεισιν, οὓς ὑποδέδεκται Ἰάσων· καὶ οὗτοι πάντες ἀπέναντι τῶν δογμάτων Καίσαρος πράσσουσι, βασιλέα ἕτερον λέγοντες εἶναι, Ἰησοῦν.

Στους δύο στίχους 6β-7 διατυπώνονται τρεις συγκεκριμένες κατηγορίες εναντίον του Παύλου και των συνεργατών του ενώπιον των πολιταρχών της πόλεως· α) Είχαν αναστατώσει την οικουμένη και τώρα την πόλη της Θεσσαλονίκης, β) παραβαίνουν τους νόμους του αυτοκράτορα και γ) ισχυρίζονται ότι ο πραγματικός βασιλιάς είναι άλλος, ο Ιησούς.

Όπως φαίνεται από τις τρεις παραπάνω περιπτώσεις στις οποίες εκφράστηκαν κατηγορίες εναντίον του Παύλου, η σημαντικότερη είναι εκείνη της Θεσσαλονίκης. εδώ δεν κατηγορείται μόνον ότι προκαλούσε ταραχές ή εισήγαγε ανεπίτρεπτα έθιμα, όπως στην περίπτωση των Φιλίππων, ούτε ακόμη ότι ήταν απλά πρωτοστάτης της αιρέσεως των Ναζωραίων ή υποκινούσε σε στάση τους Ιουδαίους και προσπάθησε να βεβηλώσει το ιερό, όπως στην περίπτωση της Καισάρειας. Στη Θεσσαλονίκη εκτός από την κατηγορία για αναστάτωση της οικουμένης, κατηγορείται ότι

²⁹ Ειδικά για τις αρμοδιότητες των πολιταρχών βλ. Δ. Κανατσούλη, *Ιστορία της Μακεδονίας μέχρι του Μεγάλου Κωνσταντίνου*, σελ. 121 εξ.

παραβαίνει τους νόμους του αυτοκράτορα και κυρίως υποστηρίζει πως πραγματικός βασιλιάς είναι ο Ιησούς και όχι ο Καίσαρας.

Ο όρος «οἰκουμένη» στην Κ.Δ. έχει διάφορες σημασίες· α) η οικουμένη γη, σημαίνει την κατοικημένη χώρα ή την κατοικημένη γη, β) η οικουμένη σημαίνει τον ελληνικό κόσμο σ' αντίθεση με τους βαρβάρους και γ) η οικουμένη κατά τη ρωμαϊκή περίοδο σημαίνει τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Αυτή την έννοια προσέδιδε στον όρο ο κάθε πολίτης της εποχής εκείνης. Έτσι και στην περίπτωση του στίχου 6, ο όρος οικουμένη σημαίνει τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία.

Οι κατήγοροι στη Θεσσαλονίκη εξέφραζαν μια πνευματική πραγματικότητα, αλλά παραποιούσαν τα γεγονότα δίνοντας μια παραπλανητική εικόνα της δράσεως των αποστόλων. Κατηγορούσαν τον Παύλο ως ταραχοποιό που προσπαθούσε να διασαλεύσει την κοινωνική γαλήνη και την περίφημη ρωμαϊκή ειρήνη (Pax Romana). Μετέβαλλε τα «ἔθη» των κατοίκων της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας με την εισαγωγή καινούργιας θρησκείας που ανέτρεπε τη λατρεία των ειδώλων, ακόμη και τη λατρεία του αυτοκράτορα.

Η απουσία του Παύλου και των συνοδών του από το δικαστήριο της πόλεως, ανάγκασε τους κατηγόρους να στρέψουν τις κατηγορίες τους εναντίον του Ιάσονα και των άλλων χριστιανών, που παρευρίσκονταν ενώπιον των πολιταρχών. Η ενοχή του συμπολίτη τους βρισκόταν στο γεγονός ότι υποδέχθηκε τους ιεραπόστολους και τους φιλοξένησε στο σπίτι του· «οὓς ὑποδέδεκται Ἰάσων». Παράλληλα όμως συνένοχοι είναι όλοι όσοι μεταστράφηκαν στον Χριστιανισμό, γιατί αποδέχθηκαν το επαναστατικό κήρυγμα του Παύλου. Ο απόστολος με τον ισχυρισμό ότι ο πραγματικός βασιλιάς ήταν άλλος, ο Ιησούς, παρέβαινε τους νόμους του αυτοκράτορα «καὶ οὗτοι πάντες ἀπέναντι τῶν δογμάτων Καίσαρος πράσσουσι, βασιλέα ἕτερον λέγοντες εἶναι, Ἰησοῦν».

Με τη φράση «οὗτοι πάντες», οι κατήγοροι συμπεριέλαβαν τόσο τους απόντες ιεραποστόλους όσο και τους παρόντες· Ιάσονα και λοιπούς χριστιανούς. Κανένας δεν εξαιρείται της ενοχής. Το «ἀπέναντι» δηλώνει αντίθεση με τα «δόγματα Καίσαρος». Οι ερευνητές εξέφρασαν διαφορετικές απόψεις ως προς την έννοια της φράσεως αυτής.

⁸ ἐτάραξαν δὲ τὸν ὄχλον καὶ τοὺς πολιτάρχας ἀκούοντας ταῦτα, ⁹ καὶ λαβόντες τὸ ἱκανὸν παρὰ τοῦ Ἰάσονος καὶ τῶν λοιπῶν ἀπέλυσαν αὐτούς. ¹⁰ Οἱ

δὲ ἀδελφοὶ εὐθέως διὰ τῆς νυκτὸς ἐξέπεμψαν τὸν τε Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν εἰς Βέροϊαν, οἵτινες παραγενόμενοι εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων ἀπήεσαν.

Οι κατηγορίες που απαγγέλθηκαν στο Παῦλο και τους συνεργάτες του ήταν φυσικό να αναστατώσουν τον λαό, ο οποίος ταράχθηκε από το φόβο μήπως οι ρωμαϊκές αρχές ξεσπάσουν εναντίον τους. Η στάση των αποστόλων δημιούργησε τις προϋποθέσεις για μια δυναμική παρέμβαση της εξουσίας. Το ίδιο πρόβλημα αντιμετώπιζαν και οι αρχές της πόλεως, οι καταγγελίες και να επιβάλουν τις ανάλογες ποινές. Διαφορετικά είχαν τον κίνδυνο να κατηγορηθούν από τους Ιουδαίους και τους εθνικούς για παράβαση καθήκοντος και συνενοχή στις βαριές κατηγορίες που διατυπώθηκαν εναντίον των ιεραποστόλων³⁰. Ήταν δική τους ευθύνη να εξασφαλίσουν τον σεβασμό των αυτοκρατορικών διαταγμάτων στην πόλη³¹.

Η κινητοποίηση των Ιουδαίων και των αγοραίων ανδρῶν κατέληξε σε πλήρη αποτυχία, ενώ τα αποτελέσματα ήταν θετικά υπέρ των αποστόλων και των χριστιανῶν της πόλεως. Οι πολιτάρχες κατέστησαν τον Ιάσονα και τους λοιπούς χριστιανούς υπεύθυνους να φροντίσουν ὥστε να μην υπάρξει παραπέρα ταραχή.

Για την εξασφάλιση της ηρεμίας ἔπρεπε να δώσουν εγγύηση για την καλή συμπεριφορά των ιεραποστόλων, οι οποίοι παράλληλα ἔπρεπε να φύγουν από την πόλη και να μην επιστρέψουν· «λαβόντες τὸ ἱκανόν». Οι αρχές πήραν εγγύηση χρηματική από τον Ιάσονα και τους άλλους, προφανῶς για να εξασφαλίσουν την αναχώρηση των αποστόλων και στη συνέχεια τους ἄφησαν να φύγουν. Πρόκειται για ἓνα συνετὸ χειρισμὸ μίας σοβαρῆς κρίσεως που αντιμετωπίστηκε από τις αρχές της πόλεως με επιτυχία.

³⁰ Πρβλ. E.A. Judge, *The Social Pattern of the Christian Groups in the First Century*, London 1960, σελ. 34 εξ.

³¹ Πρβλ. F.F. Bruce, *The Book of Acts*, σελ. 325.